

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Класичний фаховий коледж

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СОЦІОЛОГІЯ І ПСИХОЛОГІЯ

Рівень вищої освіти	Початковий рівень (короткий цикл)
Спеціальність	073 Менеджмент
Освітня програма	Менеджмент організацій

Затверджено рішенням Ради із забезпечення якості освітньої діяльності та якості фахової передвищої та вищої освіти Класичного фахового коледжу СумДУ

Протокол від 31 серпня 2021 р. № 2
Голова Ради із забезпечення якості освітньої діяльності та якості фахової передвищої та вищої освіти

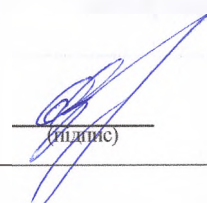

(підпис) В.В. Рязанцев

Конотоп 2021 р.

ДАНІ ПРО РЕЦЕНЗУВАННЯ ТА ПОГОДЖЕННЯ

Розробник: Бібік Юлія Володимирівна, викладач Класичного фахового коледжу Сумського державного університету

Рецензування робочої програми навчальної дисципліни	<u>Міхєєва О.А.</u> (прізвище, ініціали) головний бухгалтер Виробничого підрозділу Конотопської лістанції електропостачання регіональної філії «Південно-Західна залізниця» публічного акціонерного товариства «Українська залізниця» (посада рецензента) Затверджено рішенням засідання експертної ради роботодавців протокол від <u>31.08.2021 р. № 1</u>
Розглянуто та схвалено на засіданні циклової комісії суспільно- правових дисциплін	протокол <u>31.08.2021 р.</u> від № <u>1</u> Голова циклової комісії <u>В.І. Очкасов</u> (прізвище, ініціали)
Розглянуто та схвалено на засіданні циклової комісії «Менеджмент»	протокол <u>31.08.2021 р.</u> від № <u>1</u> Голова циклової комісії <u>О.В. Сосненко</u> (прізвище, ініціали)

Дані про перегляд силабусу навчальної дисципліни:

Навчальний рік, в якому вносяться зміни	Номер додатку до силабусу з описом змін	Зміни розглянуто і схвалено			
		Дата та номер протоколу засідання РПГ	Підпис керівника РПГ (гаранта освітньої програми)	Дата та номер протоколу засідання циклової комісії	Голова циклової комісії

І СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Загальна інформація про навчальну дисципліну	
Повна назва навчальної дисципліни	Соціологія і психологія
Повна офіційна назва закладу вищої освіти	Сумський державний університет
Повна назва структурного підрозділу	Класичний фаховий коледж Сумського державного університету
Розробник(и)	Бібік Юлія Володимирівна, Гребеник Тетяна Вікторівна, викладачі Класичного фахового коледжу Сумського державного університету
Рівень вищої освіти	Початковий рівень (короткий цикл) НРК України – 5 рівень; FQ-EHEA – короткий цикл; QF-LLL – 5 рівень.
Семестр вивчення навчальної дисципліни	16 тижнів протягом 1-го семестру
Обсяг навчальної дисципліни	Обсяг навчальної дисципліни становить 5 кредитів ЄКТС, 150 годин, з яких 48 годин становить контактна робота з викладачем (32 години лекцій, 16 годин семінарських занять), 102 години становить самостійна робота
Мова(и) викладання	Українською мовою
2. Місце навчальної дисципліни в освітній програмі	
Статус дисципліни	Обов'язкова навчальна дисципліна циклу загальної підготовки
Передумови для вивчення дисципліни	Без додаткових передумов
Додаткові умови	Без додаткових умов
Обмеження	Обмеження відсутні
3. Мета навчальної дисципліни	
Метою навчальної дисципліни є отримання студентами теоретичних знань про суспільство, особливості соціального життя та взаємодії людей між собою, формування практичних навичок аналізу соціальних явищ та процесів; формування цілісної системи знань про психіку особистості як найвищу цінність суспільства; сприяння усвідомленню сутності механізмів психічних процесів, станів, якостей особистості як підґрунтя її формування в процесі життєдіяльності.	
4. Зміст навчальної дисципліни	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. СОЦІОЛОГІЯ ЯК НАУКА Тема 1. Соціологія як наука. Предмет, об'єкт, закони і категорії Місце і роль соціології в системі суспільствознавства. Предмет і об'єкт соціології. Макро- та мікросоціологічні рівні вивчення суспільства. Функції, принципи, методи, категорії	

соціології, основні закони соціології. Структура соціологічного знання: теоретична соціологія, спеціальні соціологічні теорії, прикладна соціологія.

Тема 2. Основні етапи і тенденції розвитку соціологічної думки

Становлення соціології як самостійної науки. Основні етапи і тенденції розвитку соціологічної думки. Загальні положення соціологічних поглядів О. Конта, Г. Спенсера, Е. Дюркгейма, М. Вебера, В. Парето. Зародження соціологічної думки в Україні. Політична соціологія М. Драгоманова. Українська ідея М. Грушевського. Ідея національної держави В. Липинського. Проблеми і досягнення української соціології в умовах розбудови незалежної держави. Сучасний етап розвитку соціологічної науки.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. СУСПІЛЬСТВО ЯК СОЦІАЛЬНА СИСТЕМА

Тема 3. Суспільство: сутність, типи, тенденції розвитку

Зміст поняття «суспільство». Загальна характеристика базисних компонентів соціального життя: соціальні процеси, взаємодії, відносини та зміни; соціальні спільноти та соціальні інститути; соціальний зв'язок та контроль. Сутнісні риси суспільства, проблема типологізації суспільств. Характерні особливості і тенденції постіндустріального суспільства.

Тема 4. Соціальна структура суспільства

Поняття соціальної структури суспільства та її складові елементи. Соціальна стратифікація. Тенденції розвитку соціальної мобільності. Соціальні статуси та ролі, шляхи їх набуття. Процес модернізації та стратифікаційні зміни в сучасному українському суспільстві: проблеми та умови їх вирішення. Соціальна взаємодія, соціальні відносини та соціальний контроль. Соціальні зміни та соціальні процеси. Природа та типи соціальних рухів. Різновиди соціальних процесів. Соціальні інститути суспільства. Особистість у системі соціальних зв'язків.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ОСНОВНІ ГАЛУЗІ СОЦІОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ

Тема 5. Соціологія особи

Особистість як об'єкт та суб'єкт соціальних відносин. Соціальна структура та типологія особистості. Сутність процесу соціалізації: етапи (первинна, вторинна), компоненти (освіта, виховання) та фази (соціальна адаптація, інтеріоризація). Соціальний статус особистості, соціальна роль. Соціальна поведінка та фактори її формування. Молодь як специфічна соціально-демографічна спільнота. Молодіжні субкультури. Процес інтеграції молоді в суспільні структури. Причини девіантної поведінки молодих людей та соціальна корекція цього стану. Організація вільного часу молоді в українському суспільстві як один із шляхів попередження, подолання явищ десоціалізації особистості.

Тема 6. Соціологія сім'ї

Поняття про предмет соціології сім'ї. Сім'я та шлюб як соціальні інститути. Структура, функції сучасної сім'ї. Типологія сім'ї. Причини сімейних конфліктів як предмет соціологічних досліджень. Підготовка молоді до створення сім'ї, зміцнення її стабільності як стратегічні суспільні завдання українського соціуму. Демографічна ситуація в Україні.

Тема 7. Соціологія молоді

Молодь як специфічна соціально-демографічна група суспільства. Сучасні соціальні проблеми молоді: спосіб життя, праця, побут, суспільно-політичне життя і культура. Соціальна зрілість як риса духовного світу молодої людини. Мораль як свідомість і мотив поведінки молодої людини. Соціальні цінності, їх місце у мотивації поведінки молоді. Роль молоді в системі суспільних структур. Проблеми якості освітньо-професійного рівня молоді на шляху до інтеграції в європейський простір.

Тема 8. Гендерна соціологія

Співвідношення понять «стать» та «гендер». Основні положення гендерної соціології; проблеми гендерної соціалізації; гендерні ідеали, стереотипи та тенденції до їх змінювання в сучасному суспільстві.

Тема 9. Етносоціологія

Предмет, об'єкт та історія розвитку. Основні підходи до сутності етнічного як суспільного явища. Національно-етнічні відносини та процеси. Націоналізм та національне питання.

Тема 10. Соціологія культури

Поняття культури в соціології. Види культури. Культура як якість суспільного життя. Форми культури та їх взаємодія. Соціальні функції культури; її структурні елементи: мова, традиції, норми, цінності, обряди, знання, переконання. Акультураційні стратегії в сучасному світі.

Тема 11. Соціологія праці та управління

Сутність, предмет, об'єкт та функції соціології праці та управління. Основні категорії дослідження. Роль соціології праці та управління у вирішенні соціально-економічних проблем. Особистість сучасного керівника та методи підвищення ефективності його праці та взаємодії з трудовим колективом.

Тема 12. Соціологія політики

Політика як суспільне явище і об'єкт соціального наукового аналізу. Проблемне поле соціології політики та його основні елементи. Особистість як суб'єкт політичних відносин, участь в політичному житті. Електоральні дослідження в соціології політики.

Тема 13. Соціологія конфлікту

Предмет і метод соціології конфлікту. Природа, динаміка та механізми виникнення соціального конфлікту. Поняття, причини, мотивація, функції та структура, стадії соціального конфлікту. Типологія і класифікація конфліктів, методи їх вирішення і попередження. Управління соціальним конфліктом. Профілактика конфліктів, управління поведінкою особистості з метою запобігання конфліктам.

Тема 14. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії (Соціологія освіти, соціологія релігії, соціологія екології, соціологія міста і села, соціологія права)

Предмет і об'єкт соціології релігії. Основні підходи до визначення соціальної сутності релігії. Релігія як соціальний інститут. Функції релігії. Релігійна ситуація в Україні на сучасному етапі. Предмет, проблематика, структура і функції соціології права. Соціальна природа правомірної та протиправної поведінки. Механізми соціальної дії та реалізації права в процесі розбудови громадянського суспільства в Україні.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ КОНКРЕТНИХ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Тема 15. Програмування та організація досліджень

Особливості підготовки та проведення конкретно-соціологічних досліджень. Головні етапи розробки програми соціологічного дослідження та її компоненти. Вибірка в соціологічному дослідженні.

Тема 16. Методи соціологічних досліджень

Основні методи конкретно-соціологічних досліджень. Опитувальні методи збору соціологічної інформації. Види опитувань: анкетування, інтерв'ю, соціометричне опитування. Спостереження та його види. Експериментальні методи в соціології. Технологія обробки та аналізу емпіричних даних. Процедура інтерпретації результатів соціологічних досліджень.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ

Тема 17. Психологія як наука

Предмет психології. Співвідношення наукової та житейської психології. Завдання і принципи психологічної науки. Місце психології в системі наук. Галузі психології. Школи, напрями та концепції у психології. Мозок і психіка.

Тема 18. Методи психології

Вимоги до методів психології. Загальнонаукові методи. Конкретно наукові методи. Основні методи: Спостереження та самоспостереження; Експеримент. Додаткові методи: Опитувальні методи (анкетування, тести, бесіди, опитування), Соціометрія, Психологічна експертиза, Метод аналізу продуктів діяльності людини, Метод узагальнення незалежних характеристик.

Тема 19. Склад і структура особистості. Розвиток особистості

Співвідношення понять «індивід», «людина», «особистість», «індивідуальність». Поняття про особистість. Структура особистості. Спрямованість особистості. Самосвідомість та «Я-концепція» особистості. Змістовні ознаки особистості. Загальна характеристика онтогенезу психічного розвитку особистості. Соціальні та біологічні умови психічного розвитку

індивіда. Рушійні сили розвитку особистості. Періодизація психічного розвитку та етапи життєвого шляху особистості. Розвиток самосвідомості в онтогенезі.

Тема 20. Теорії особистості

Сутність поняття теорії особистості та її компоненти і параметри ефективності. Теорії особистісних рис (Г. Олпорт, Р. Кеттел, Айзенк). Біхевіористичний підхід (Б. Скіннер) та когнітивний підхід (А. Елліс, Дж. Роттер). Психодинамічні теорії особистості (З. Фрейд, К.-Г. Юнг, А. Адлер). Гуманістичний підхід (Ф. Перлс, К. Роджерс, А. Маслоу, Ш. Бюлер). Системно-діяльнісний, історико-еволюційний підхід (Б.Г. Ананьєв, Л. С. Виготський, С.Л. Рубінштейн, Г. С. Костюк, О. М. Леонтьєв, А. В. Петровський).

Тема 21. Особистість у контексті групової взаємодії

Відносини, стосунки та ставлення. Поняття про групи. Класифікація груп у психології. Вплив спільності на індивіда. Сприймання і розуміння людьми одне одного як аспект міжособистісних стосунків. Соціальні групи. Основні параметри групи. Закономірності функціонування малих груп. Міжособистісні стосунки (привабливість і взаємовплив, механізми взаємовпливу, типи міжособистісних стосунків). Сумісність людей (фізична сумісність, психофізіологічна сумісність, соціально-психологічна сумісність).

Тема 22 Психологія діяльності

Поняття про діяльність. Мета і мотиви діяльності. Структура (макроструктура) діяльності. Способи діяльності, процес їх опанування. Основні положення психологічної теорії діяльності. Теорії діяльності. Основні види діяльності та їх розвиток в онтогенезі (гра, навчання, праця). Індивідуальний стиль діяльності та професійна придатність.

Тема 23 Спілкування

Поняття про спілкування. Функції та форми спілкування. Види спілкування. Структура спілкування (комунікація, перцепція, інтеракція). Вербальна комунікація: Слухання (не рефлексивне, рефлексивне), мовлення, невербальна комунікація: загальна характеристика, ефективність спілкування, Стилі спілкування, оволодіння навичками спілкування, різновиди спілкування.

Тема 24 Психічні пізнавальні процеси

Відчуття та сприймання як початкові ланки пізнавального процесу. Властивості і закономірності відчуттів та сприймання. Поняття про увагу. Теорії уваги. Властивості уваги. Види уваги. Пам'ять. Поняття про пам'ять. Теорії пам'яті. Різновиди пам'яті. Процеси і закономірності пам'яті. Поняття про мислення. Розумові дії і мисленнєві операції. Форми мислення. Процес розуміння. Різновиди мислення. Поняття про уяву. Види уяви. Процеси уяви. Уява і фантазія. Розвиток уяви.

Тема 25 Емоційно-вольові процеси

Поняття про емоції і почуття. Форми переживання емоцій і почуттів. Вищі почуття. Поняття про волю. Довільні дії та їх особливості. Головні якості волі.

Тема 26. Індивідуально-психологічні особливості особистості

Поняття про характер. Структура характеру. Провідні риси характеру. Акцентуйовані риси характеру. Поняття про темперамент. Історія розвитку вчення про темперамент. Тип вищої нервової діяльності та темперамент. Психологічна характеристика типів темпераменту. Вплив темпераменту на діяльність людини. Роль темпераменту в праці та навчанні. Поняття про здібності. Структура здібностей. Види здібностей. Поняття про творчість. Здібності, обдарованість, талант.

5. Очікувані результати навчання навчальної дисципліни

Після успішного вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти зможе:

РН1.	Знати історію становлення та розвитку соціології як науки, її предмет та об'єкт досліджень, функції, принципи, методи, сучасний етап розвитку соціологічної науки в Україні, зміст поняття «суспільство», його структуру, основні процеси та тенденції розвитку. Характеризувати особливості різних типів суспільств.
------	---

РН2.	Знати етапи, фази, компоненти соціалізації особистості. Розуміти співвідношення понять «стать» та «гендер», структуру, функції, типологію та проблематику сім'ї, роль молоді в системі суспільних структур. Визначати етнічні, культурні, релігійні, правові, політичні, трудові та інші суспільні проблеми та пропонувати шляхи їх вирішення.
РН 3.	Вміти обирати найбільш прийнятні методи збору первинної інформації для проведення соціологічного дослідження та грамотно використовувати інструменти соціології для пізнання і вирішення найбільш актуальних проблем соціальної реальності.
РН 4.	Розуміти принципи психології та використовувати їх у професійній діяльності, формувати здатність проявляти психологічну стійкість у складних ситуаціях, застосовувати методи емоційної та когнітивної регуляції для оптимізації власної діяльності.

6. Роль навчальної дисципліни у досягненні програмних результатів

Програмні результати, досягнення яких забезпечує навчальна дисципліна:

ПРН 2.	Зберігати моральні, культурні, наукові цінності та примножувати досягнення суспільства.
ПРН 4.	Демонструвати навички виявлення проблем та обґрунтування управлінських рішень.
ПРН 6.	Застосовувати методи менеджменту для забезпечення ефективності діяльності організації.
ПРН 7.	Демонструвати навички взаємодії, лідерства, командної роботи, діяти соціально відповідально та громадсько свідомо на основі етичних міркувань (мотивів).

7. Види навчальних занять та навчальної діяльності

7.1 Види навчальних занять

Змістовий модуль 1. СОЦІОЛОГІЯ ЯК НАУКА

Л 1.	Соціологія як наука. Предмет, об'єкт, закони і категорії.
------	---

Змістовий модуль 2. СУСПІЛЬСТВО ЯК СОЦІАЛЬНА СИСТЕМА

Л 2.	Суспільство: сутність, типи, тенденції розвитку.
СЗ 1.	Соціальна стратифікація і соціальна мобільність.

Змістовий модуль 3. ОСНОВНІ ГАЛУЗІ СОЦІОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ

Л 3.	Соціологія особи.
Л 4.	Соціологія сім'ї.
СЗ 2.	Сім'я та шлюб як соціальні інститути. Структура, функції сучасної сім'ї. Типологія сім'ї.
Л 5.	Соціологія молоді.
Л 6.	Гендерна соціологія. Гендерні ідеали, гендерні стереотипи.

Л 7.	Соціологія культури.
СЗ 3.	Молодіжні субкультури.
Л 8.	Соціологія праці та управління. Соціологія політики.
Л 9.	Соціологія конфлікту.
Л 10.	Прогнозування та попередження конфліктів. Медіаторство.
Л 11.	Спеціальні та галузеві соціологічні теорії. Соціологія освіти.
Змістовий модуль 4. МЕТОДИКА І ТЕХНІКА СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	
Л 12.	Програмування та організація досліджень.
СЗ 4.	Обробка та аналіз інформації.
Змістовий модуль 5. ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ	
Л 13.	Психологія як наука.
СЗ 5.	Методи психології.
Л 14.	Склад і структура особистості.
СЗ 6.	Теорії особистості.
Л 15.	Психологія діяльності. Спілкування.
СЗ 7.	Психічні пізнавальні процеси: відчуття і сприймання, увага, пам'ять, мислення, уява.
Л 16.	Емоції і почуття. Воля.
СЗ 8.	Індивідуально-психологічні особливості: характер, темперамент. Здібності. Творчість.
7.2 Види навчальної діяльності	
НД 1.	Підготовка до лекції.
НД 2.	Підготовка до обговорення та/або опитування за темами семінарського заняття.
НД 3.	Підготовка до тестування.
8. Методи викладання, навчання	
Дисципліна передбачає навчання через:	
МН 1.	Інтерактивні лекції.
МН 2.	Проблемні лекції.
МН 3.	Семінарські заняття.
МН 4.	Проблемно-пошукові методи навчання.
МН 7.	Мобільне навчання (m-learning).
МН 8.	Змішане навчання (blended-learning)

Лекції надають студентам теоретичну основу з соціологічних та психологічних знань, передбачених змістом навчальної дисципліни, що є основою для самостійного навчання здобувачів вищої освіти (РН 1, РН 2, РН 4). Лекції доповнюються семінарськими заняттями, які надають студентам можливість застосовувати теоретичні знання, генерувати оригінальні або нові ідеї. Проблемно-пошукові методи навчання передбачають закріплення, поглиблення і узагальнення знань, одержаних студентами за час навчання, здійснення аналітико-синтетичної обробки отриманої інформації під час проведення дослідження за обраною темою (РН 3). Самостійному навчанню сприятиме підготовка до лекцій, семінарських занять, проведення невеликого соціологічного дослідження, а також робота в невеликих групах для проведення аналізу ситуацій, визначення шляхів вирішення проблем, що будуть представлені іншим групам, а потім проаналізовані та обговорені на загальній дискусії. Навчання через blended-learning з використанням LMS MOODLE (<http://dl.kpt.sumdu.edu.ua/>), в межах якого студент здобуває знання як очно, так і самостійно, дозволяє створити комфортне освітнє цифрове середовище та забезпечити індивідуальну траєкторію навчання.

9. Методи та критерії оцінювання

9.1. Критерії оцінювання

Шкала оцінювання ECTS	Визначення	Чотирибальна національна шкала оцінювання	Рейтингова бальна шкала оцінювання
A	Відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5 (відмінно)	90-100
B	Вище середнього рівня з кількома помилками	4 (добре)	82-89
C	В загальному правильна робота з певною кількістю помилок		74-81
D	Непогано, але зі значною кількістю недоліків	3 (задовільно)	64-73
E	Виконання задовольняє мінімальні критерії		60-63
FX	Можливе повторне складання	2 (незадовільно)	35-59
F	Необхідний повторний курс з навчальної дисципліни		0-34

9.2 Методи поточного формативного оцінювання

За дисципліною передбачені наступні методи поточного формативного оцінювання: опитування студента на семінарському занятті та усні коментарі викладача за його результатами, настанови викладача в процесі підготовки до виконання тестових завдань, оцінювання поточного тестування, обговорення та взаємооцінювання студентами виконаних завдань (соціологічне дослідження).

9.3 Методи підсумкового сумативного оцінювання

Методи оцінювання:

М 1.	Опитування.
М 2.	Тестування в LMS MOODLE.

М 3	Перевірка виконання програми соціологічного дослідження.
В особливих ситуаціях робота може бути виконана дистанційно в LMS MOODLE (http://dl.kpt.sumdu.edu.ua/): Тест. Модульний контроль № 1. Тест. Модульний контроль № 2.	
Форма підсумкового контролю – залік	
10. Ресурсне забезпечення навчальної дисципліни	
10.1 Засоби навчання	
ЗН 1.	Мультимедіа
ЗН 2.	Програмне забезпечення (для підтримки дистанційного навчання, онлайн-опитування)
10.2 Інформаційне та навчально-методичне забезпечення	
Основна література	1. Соціологія: навчальний посібник для студентів для студентів усіх спеціальностей денної форми навчання, що вивчають «Соціологію» / О.В.Горпинич, О.Ю.Клименко, Л.М.Москаленко, М.С.Труш, В.Ф.Ятченко. Київ : ДУТ, 2019. 235 с. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/l_1868_64391381.pdf 2. Кудерміна О. І., Казміренко Л. І., Власенко С. Б. Соціальна психологія: навчальний посібник. Київ: НАВС, 2020. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/17174
Допоміжна література	1. Барвінський А.О.. Соціологія. Курс лекцій. К: Центр навчальної літератури, 2005. 328 с. 2. Білоус В.С. Соціологія у визначеннях, поясненнях, схемах. таблицях. К: Знання, 2002. 288 с. 3. Герасимчук А.А. та ін. Соціологія: Навч. посібник. К: Знання, 2002. 116 с. 4. Дворецька Г.В. Соціологія: Навчальний посібник. К: КНЕУ, 2002. 472 с. 5. Дрозденко К.С. Загальна психологія в таблицях і схемах: навч. посібник. К. : ВД «Професіонал», 2004. 304 с. 6. Жоль К.К.. Соціологія. Навчальний посібник. К: Либідь, 2005. 440 с. 7. Ліфарєва Н.В. Психологія особистості: Навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 240 с. 8. Марчук П.П.. Соціологія. Навчальний посібник. Тернопіль, 1998. 320 с. 9. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. 1: Соціальна психологія особистості і спілкування. К.: Либідь, 2004. 576 с. 10. Піча В.М. Соціологія: загальний курс. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К: Каравела, 2000. 248 с. 11. Городяненко В.Г. Соціологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів. К: Академія, 2002. 560 с. 12. Загальна психологія: підручник /О.В. Скрипченко, Л.В. Волинська, З.В. Огороднійчук та ін. К.: Либідь, 2005. 464 с. 13. Загальна психологія / За заг. ред. С. Д. Максименка. Підручник. 2-ге вид., переробл. і доп. Вінниця: Нова книга 2004.704 с. 14. Лукашевич М.П.. Соціологія. Базовий курс. К: Каравела, 2005. 312 с. 15. Психологія : Підручник / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П.А. Гончарук та ін.; за заг. ред. Ю. Л. Трофімова. 3-тє вид., стереотип. К.: Либідь, 2001. 560с. 16. Танчин І.З. Соціологія. Навчальний посібник. К: Знання, 2007. 351 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті	1.Бібік Ю.В. Дистанційний курс «Соціологія і психологія» розміщений на освітній платформі MOODLE Класичного фахового коледжу Сумського державного університету URL: http://dl.kpt.sumdu.edu.ua 2. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. Наукова періодика України. Інститут соціології НАН України. URL: http://stmm.in.ua/archive/ 3. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. Збірник наукових праць Київський національний університет імені Тараса Шевченка. URL: http://apspp.soc.univ.kiev.ua/index.php/home/index
----------------------------------	---